

1618 TARİHLİ “PETER MUNDY” ALBÜMÜ: FIGÜRLER ÜZERİNE BİR İNCELEME

Filiz ADIGÜZEL TOPRAK*

Özet

Kanuni Sultan Süleyman döneminde, Osmanlı Devleti'nin Avrupalılara verdiği ticari ayrıcalıklar, kültürel ilişkileri ilerletmiş ve bu dönemde, Osmanlı'yı anlatan seyahatnameler ve resimli kitaplar sayıca artmıştır. Avrupa'da, farklı coğrafyalara karşı bu dönemde artan ilgi, Osmanlılarla ilgili kıyafet albümlerinin yapılmasına yol açmış ve bu albümler gezginlere de rehberlik etme ve yabancı bir kültürü tanıma konusunda yardımcı olmuştur. Bu tür albümler, XVII. yüzyıl başlarında İstanbul'da, saray dışından ressamlar tarafından da üretilmeye başlanmıştır. Genellikle siparişi veren yabancılar tarafından ülkelerine götürülen bu albümlerin çoğu bugün yurt dışındaki müze, kütüphane ve özel koleksiyonlardadır.

Bu makaleye konu olan albümün sahibi Peter Mundy, 1616'da İngiliz ticari şirketi “Turkey Company”nin temsilcisi olarak İstanbul'a gelmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nda giyilen farklı giysilerin resimlerinden oluşan bu kıyafet albümünü sipariş etmiştir. Beraberinde Londra'ya götürdüğü bu albüm, bugün Londra British Museum'un yazma eserler koleksiyonunda 1974-6-17-013 envanter numarasıyla kayıtlıdır. 1618 yılında tamamlanan bu albüm, “Peter Mundy” albümü olarak anılmaktadır. Makalede, albüm genel olarak tanıtıldıktan sonra, albümde yer alan 59 adet minyatürün içinden seçilmiş altı adet figür duruş biçimleri ve pozlarına göre incelenmiştir.

THE “PETER MUNDY” ALBUM DATED 1618: A SURVEY ABOUT THE FIGURES

Abstract

During the reign of Sultan Süleyman, cultural relations showed progress because of the privileges the Ottoman State had given to the Europeans and thus, the production of travel and illustrated books increased in number. This kind of an interest towards diverse geographies which was raised in this period in Europe, caused the production of Ottoman clothing albums; and these albums had been useful to travelers who were to discover a foreign culture. The first of these albums were produced at the beginning of the XVIIth century in İstanbul by the painters out of the court. Most of these albums, which were usually taken out of Turkey by their foreign patrons, are kept in museums, libraries and special collections.

Peter Mundy, who is the patron of this album, arrived to Turkey as the representative of an English commercial firm called “Turkey Company” in 1616 and ordered an album consisting Ottoman clothes worn by different people. This album that he took away with him to London, is being kept in the collection of Illustrated Manuscripts of the British Museum in 1974-6-17-013 inventory number. It is called the “Peter Mundy Album” and it was completed in 1618. In this paper, this album would be introduced and six figures out of 59 paintings would be discussed in terms of their poses.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Minyatürü, XVII. Yüzyıl Osmanlı Sanatı, Albüm Resimleri, Peter Mundy Albümü.

Key Words: Ottoman Miniatures, Album Paintings, XVIIth Century Ottoman Art, The Peter Mundy Album

* Yrd. Doç. Filiz ADIGÜZEL TOPRAK, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Tezhip Anasanat Dalı, Balçova-İZMİR.; e-posta: filiz.adiguzel@deu.edu.tr

Avrupa'nın Osmanlı ile ilişkileri, yüzyıllar boyunca, siyasi olaylar ve ekonomik gelişmelerle şekillenen bir yol izlemiştir. XVI. yüzyılda, gücünün ve geniş bir coğrafi alandaki hakimiyetinin doruğunda olan Osmanlı Devleti, Avrupalılar tarafından da hakim güç ve denge unsuru olarak kabul edilmiştir. Bunun yanısıra, özellikle Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) döneminde, Avrupalılara verilen ticari ayrıcalıklar kültürel ilişkileri ilerletmiş ve bu dönemde Avrupa'da, Osmanlı'yı anlatan seyahatnameler ve resimli kitapların üretimi sayıca artmıştır.¹

XVII. yüzyıl başı ise, Osmanlı'nın Avrupa'yla olan diplomatik ve ticari ilişkilerinin yoğunlaştığı bir dönem olmuştur. Osmanlı devlet teşkilatı, saray hayatı ve günlük hayatla ilgili daha çok bilgi sahibi olmak isteyen İngiltere, Hollanda, Fransa ve Avusturya gibi ülkeler, bu dönemde Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'a elçilerini göndermişlerdir.² Avrupa'da, farklı coğrafyalara karşı bu dönemde artan ilgi, Osmanlılarla ilgili kıyafet albümlerinin yapılmasına sebep olmuş ve bu albümler gezginlere de rehberlik etme ve yabancı bir kültürü tanıma konusunda yardımcı olmuştur. Kıyafet albümlerinin doğuş sebeplerinin kökleri Avrupalıların Türkler hakkında bilgi edinme isteklerine dayanır ve böylece albüm yapıcılığı, XVII. yüzyılda Osmanlı kitap sanatlarında ayrı bir kol haline gelmiştir:

*"...17. yüzyılda yabancıların dönüşlerinde götürmek üzere Türk kıyafet albümleri siparişleri, kendilerinin içine giremedikleri veya iyi anlayamadıkları konuların doğru olarak resimlendirilmesini amaçlıyordu. İşte yerli sanatçılar, arkalarındaki portrecilik ve albümcülük gelenek ve deneyimlerini yabancıardan öğrendikleri şekilde ve onların meraklarını doyuracak biçimde birleştirerek 19. yüzyıl sonuna, hatta 20. yüzyıl başlarına kadar giden bir dizi kıyafet albümleri hazırladılar..."*³

Bunun yanında, aynı zamanlarda İran'da moda bir akım olarak başlayan, bir metne bağlı kalmadan tek figür minyatürlerinin bir albüm içerisinde toplama fikri de bu tür kıyafet albümlerinde etkili olmuş ve İranlı sanatçıların İstanbul'da çalışmaları ile gelişmiştir.⁴ Bu tür albümler, XVII. yüzyıl başlarında İstanbul'da, saray dışından ressamlar tarafından da üretilmeye başlanmıştır. Metin And, konuyla ilgili kapsamlı yayınlarında, saray dışından olan bu resamlara "çarşı ressamı" adını vermiştir.⁵ Resimler, alıcıya göre farklı dillerde açıklamaların eklenmesiyle albüm haline getirilmiştir. Genellikle, siparişi veren yabancılar tarafından alıp götürülen bu albümlerin çoğu bugün yurt dışındaki müze, kütüphane ve özel koleksiyonlardadır.⁶

Bu makaleye konu olan albümün sahibi Peter Mundy, 1616'da İngiliz ticari şirketi "Turkey Company"nin temsilcisi olarak İstanbul'a gelmiş ve Osmanlı Devleti'nde giyilen farklı giysilerin resimlerinden oluşan bu albümü sipariş etmiştir.⁷ Beraberinde Londra'ya götürdüğü albüm, bugün Londra British Museum'un yazma eserler koleksiyonunda yer almaktadır ve

¹ Günsel Renda; "The Ottoman Empire and Europe in the 17th century: Changing Images", Images of the Turks in the 17th Century Europe, Sakıp Sabancı Müzesi Yay., İstanbul 2005, s.44-45.

² Günsel Renda; a.g.e., 2005, s.45.

³ Nurhan Atasoy; Osmanlı Kıyafetleri, Fenerci Mehmed Albümü, Koç Vakfı Yay., İstanbul 1986, s.11.

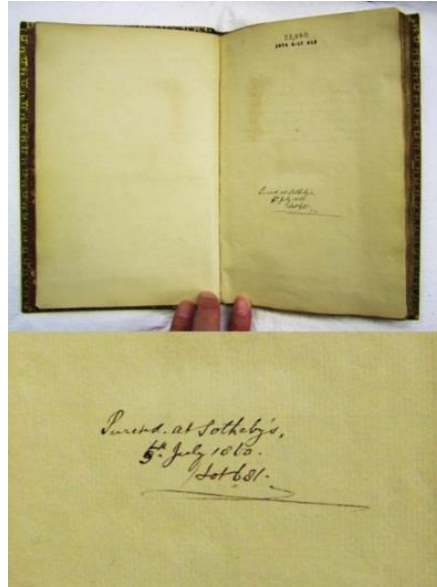
⁴ Nurhan Atasoy; a.g.e., 1986, s.14.

⁵ Metin And; "17. Yüzyıl Türk Çarşı Ressamları ve Resimlerin Belgesel Önemi", Kültür ve Sanat, İş Bank. Yay., Yıl:2, S. 8, Aralık 1990, s.5-12.; Metin And; "17. Yüzyıl Türk Çarşı Ressamları", Tarih ve Toplum, İletişim Yay., S. 16, Nisan 1985, s.40-45.; Metin And; "Türk Çarşı Ressamlarının Gözünden Çalgıcı Cariyeler", Kültür ve Sanat, İş Bank. Yay., S. 7, Mart 1993, s.4-7.

⁶ Serpil Bağcı-Filiz Çağman-Günsel Renda-Zeren Tanındı; Osmanlı Resim Sanatı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul 2006, s.234-235

⁷ Serpil Bağcı-Filiz Çağman-Günsel Renda-Zeren Tanındı ; a.g.e., s.235.

“Peter Mundy Albümü” adıyla bilinmektedir. 2003 yılında “Oriental Antiquities” (Doğu Medeniyetleri) ve “Japanese Antiquities” (Japon Medeniyeti) koleksiyonlarının birleşmesiyle “Department of Asia” (Asya Departmanı) adını alan birimde korunan Peter Mundy albümü, 1860 yılında British Museum tarafından Sotheby’s müzayedesinden satın alınmıştır (**Resim 1**). Albüm, bugün 1974-6-17-013 envanter numarasıyla kayıtlıdır ve British Museum’un, Orta Doğu Seksiyonu Çalışma Odası’nda araştırmacıya özel izin ile gösterilmektedir.⁸

Resim 1: Peter Mundy Albümü'nün Sotheby's'den alındığını gösteren sayfa
(Bu sayfa, kitabın açılış sayfasındadır, numaralandırılmamıştır).

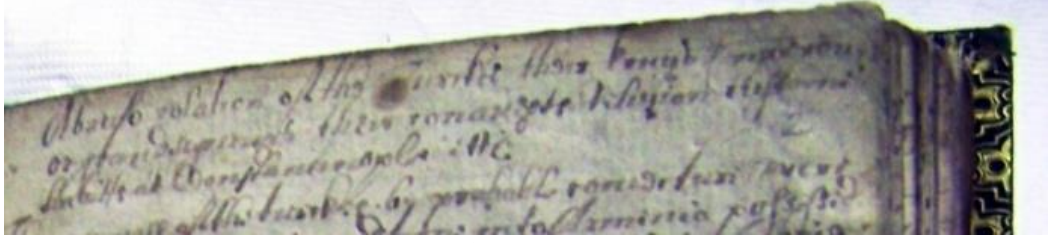
İlk kez, G. M. Meredith-Owens, British Museum'daki minyatürlü Türk yazmalarını tanıttığı 1963 tarihli kitabında bu albümden söz etmiştir. 1618 tarihli albümün başlığının “A briefe relation of the Turckes, their Kings, Emperours or grandsigneurs” olduğunu belirtmiştir.⁹ Bu başlık, albümün 2. varak a yüzünde de bu şekilde okunmaktadır (**Resim 2**). Peter Mundy albümüyle ilgili en kapsamlı bilgi ise, Norah M. Titley'nin British Museum'daki Türk yazmaları koleksiyonunu ayrıntılı biçimde tanıttığı 1981 tarihli katalogta yer almaktadır.¹⁰ Albümden yer alan 59 adet minyatür tanıtılmış; ancak, albüme dair bir adet siyah-beyaz fotoğraf dışında herhangi başka bir minyatürün fotoğrafı bu katalogta yayınlanmamıştır.

Albümden son sayfasında görülen “PM” kısaltması, bu kitabın Peter Mundy için hazırlanmış olduğunu ve yine aynı sayfada görülen “Constantinople A(anno) 1618” yazısı da albümün tarihini göstermektedir (**Resim 3**).

⁸ Bu makaledeki Peter Mundy albümüne ait fotoğrafların tamamı Filiz Adıgüzel Toprak tarafından çekilmiştir.

⁹ G. M. Meredith-Owens, bu albümün British Museum'daki ilk envanter kayıt numarasının “Add.23880” olduğunu da belirtmektedir. Daha detaylı bilgi için bkz.: G. M. Meredith-Owens; Turkish Miniatures, Trustees of the British Museum, Oxford Uni. Press, 1963, s. 23.

¹⁰ Norah M. Titley; Miniatures from Turkish Manuscripts, Catalogue and Subject Index of Paintings in the British Library and The British Museum, The British Library Publication, London 1981, s. 20-23.

Resim 2: Peter Mundy Albümü'nün 2. Varak a yüzünde yer alan başlık.

Resim 3: Peter Mundy Albümünün son sayfasında yer alan "Constantinople A1618, PM" yazısı.

Buna ek olarak, Julian Raby bir makalesinde¹¹, bu albümün, Peter Mundy'nin İstanbul izlenimlerini anlattığı seyahatnamesinde sözünü ettiği "kitapçık" olduğunu belirtmektedir:

*"...Constantinople'daki pek çok saray görevlisinin ve farklı milletlerden kişilerin kıyafetlerine göre ayrı ayrı resimlerinin yer aldığı bir kitapçığım var; bu kitapçıktaki resimler 1618'de bizzat Türkler tarafından yapılmıştır; resimler büyük sanatsal değer taşımaları da konuyla ilgili tatmin edicidirler..."*¹²

Buradaki ifadeden de anlaşıldığı üzere albümdeki resimler, Metin And'ın "çarşı ressamı" olarak adlandırdığı saray dışından ressamlar tarafından yapılmış olabilir.

Albümün cildinin sırt kısmında, albümün ilk olarak kaydedildiği "23,880" envanter numarası ve koleksiyonda bulunduğu kategorinin ismi yazılıdır. 21x14.5 cm. boyutlarındaki albüm, dış kapakları siyah deri ile kaplanmış ve üzerinde sıcak baskı tekniğiyle uygulanmış bordür süslemelerinin bulunduğu bir cilde sahiptir (**Resim 4**). Cildin iç kapaklarına oksit kırmızı, çivit ve sarı renklerde, taraklı şal ebru kağıdı yapıştırılmıştır (**Resim 5**). Albüm, toplam 63 varaktır; albümde kullanılan kağıt dikine filigranlı ve bej tonlarındadır.

¹¹ Julian Raby; "Mehmed the Conquerer's Greek Scriptorium", *Dumbarton Oak Papers*, Vol.37 (1983), D.O., Trustees for Harvard University, s.16. Ayrıca, Nermin Sinemoğlu da bu gezi notundan, 1996 tarihli bir makalesinde söz etmektedir. Bkz.: Nermin Sinemoğlu; "Onyedinci Yüzyılın İlk Çeyreğine Tarihlenen Bir Osmanlı Kıyafet Albümü", *Aslanapa Armağanı*, Bağlam yay., İstanbul 1996, s.172.

¹² Peter Mundy; *The Travels of Peter Mundy, in Europe and Asia, 1608-1667*, Redford Press (Printed for the Hakluyt Society), London 1919, s.205.

Resim 4: Peter Mundy Albümünün cildi (üst kapak)

Resim 5: Peter Mundy Albümünün iç kapağındaki şal ebru

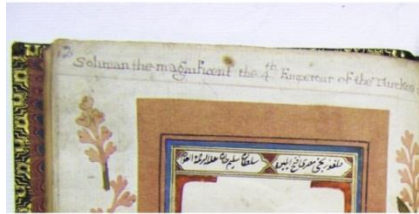
Albümde, Osmanlı padişahlarından halktan kişilere kadar, askeri, sivil ya da dini meslek sahiplerini tanıtan ve tek figürlerden oluşan 59 adet minyatür bulunmaktadır. Minyatürlerin her biri 21x14.5 cm. boyutunda sayfaya yaklaşık 14.5x6 cm boyutlarında yerleştirilmiştir; sarı ve bej tonlarında kağıt üzerinde uygulanan minyatürler siyah renkle çekilmiş tek cetvelle çerçevesizdir. Hem kağıt renginin farklılığından hem de yapışma yerlerinin belli olmasından, minyatürlerin albüme sonradan yapıştırıldığı anlaşılmaktadır. Albümün numaralandırılmış ilk sayfasında yer alan Kanuni Sultan Süleyman'ı gösteren minyatür dışında, geri kalan 58 adet sayfanın tamamının sayfa kenarlarında ka'tı süslemeler görülmektedir. Bunun dışında 6 adet tam sayfa ka'tılarla süslenmiştir (**Resim 6**). Ayrıca, Nurhan Atasoy, bu albümdeki ka'tı örneklerinin ince işçilikli olmadığından söz etmektedir.¹³ Albümde, başta ve sonda yer alan ilk iki varak haricinde, her varağın "b" yüzüne bir minyatür yerleştirilmiştir; minyatürlerin bulunduğu sayfaların sol üst köşesine ise Arap rakamlarıyla sayfa numaraları yazılmıştır. Her sayfanın üst kısmında figürlerin kim olduğu veya görevleriyle ilgili İngilizce açıklamalar yer almaktadır.

¹³ Nurhan Atasoy; Hasbahçe, Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek, Koç Kültür ve Tanıtım Hizmetleri, Aygaz A.Ş., İstanbul 2002, s.75, s. 82.

Albümde yer alan ilk üç minyatür, sırasıyla Kanuni Sultan Süleyman, Sultan II. Selim ve Sultan II. Osman'a aittir. Ancak, 2b ve 3b'de, sayfanın üst kısmında yer alan İngilizce başlıklarda yanlış padişah isimleri verilmiştir ; minyatürlerin hemen üzerinde yer alan Osmanlıca yazılarda ise bu padişahların aslında hangileri olduğu okunmaktadır (**Resim 7-8**). Kıyafet albümlerinde görülen, isimlerin yanlış yazılması veya yerlerinin karışması gibi hataların, bu tür albümlerin İstanbul'daki atelyelerde bir tür seri üretim ile hazırlanmasından dolayı meydana geldiği düşünülmektedir.¹⁴

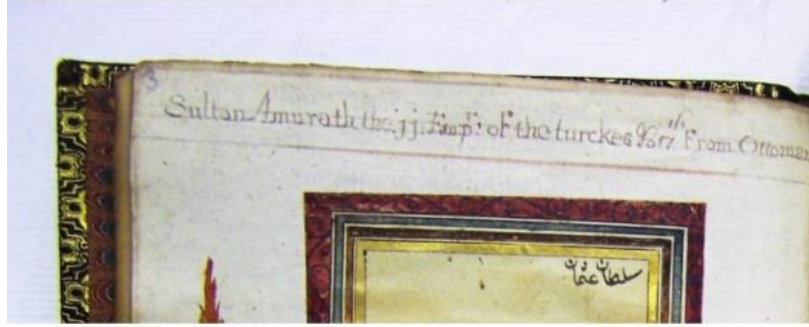
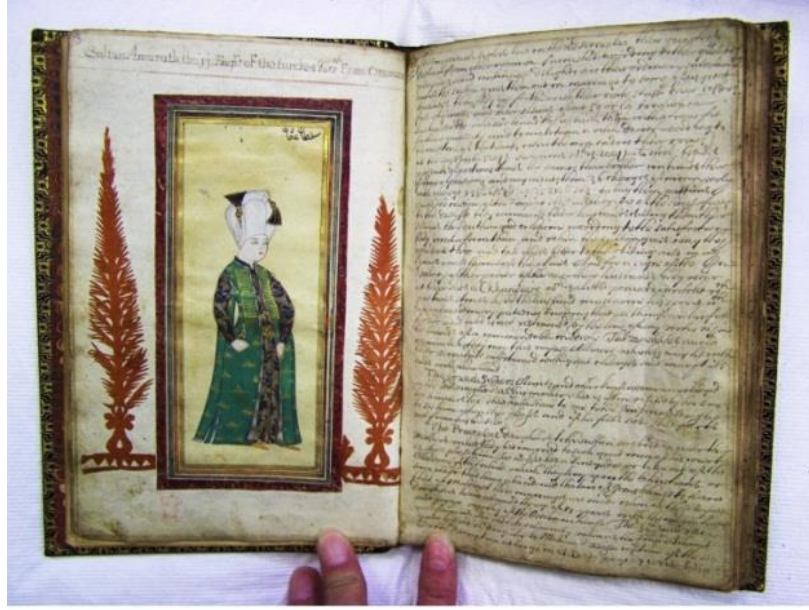

Resim 6: Tam sayfa ka'tı örneği, Peter Mundy Albümü, 47. varak a yüzü. Solda: "Hatuncuk", Peter Mundy Albümü, 46. varak b yüzü

Resim 7: Sultan II. Selim'in portresi, Peter Mundy Albümü, 2. varak b. yüzü
Alttaki yazının okunuşu: "Dokuzuncu mısırî feth eyleyen Sultân Selim Hân
'aleyhe er-rahmete ve el gaffarâ lehû"

¹⁴ Günsel Renda; "17. Yüzyıl'dan bir Grup Kıyafet Albümü", 17. Yüzyıl Osmanlı Kültür ve Sanatı, Sempozyum Bildirileri 19-20 Mart 1998, Sanat Tarihi Derneği Yay.:4, İstanbul 1998, s.153.

Resim 8: Sultan II. Osman'ın portresi, Peter Mundy Albümü, 3b. Alttaki yazının okunuşu: "Sultân Osmân"

Kompozisyon düzenine bakıldığında, 2b ve 3b'deki minyatürler, üst kısımda padişahın ünvanını belirten paftalı alanda görülen Talik hattı ile Osmanlıca metin ve figürlerin oturuş biçimi açısından daha önce sarayda yapılmış padişah portrelerine benzemektedir (**Resim 9-10**). Osmanlı'da padişah portreciliğinin ilk örneklerinden, Nakkaş Osman ve ekibinin tamamladığı 1563 tarihli Şemâ'ilname'deki ve 1583 tarihli Zübdetü't-Tevârih'deki portre kalıplarının buradaki figürlerde tekrar edildiği açıktır. Filiz Çağman, 1580'lerin başında yapılmış olan ve "anonim" diye nitelendirdiği bir grup padişah portresinin, Nakkaş Osman'ın Şemâilname için hazırladığı portre kalıplarından örnek alınarak yapıldığından bahsederek, bu portrelerin muhtemelen Nakkaş Osman'ın ekibinde çalışmış nakkaşlar tarafından yapıldığını belirtmektedir.¹⁵ Serpil Bağcı, XVI. yüzyıl sonu - XVII. yüzyıl başında, Sultan III. Mehmed (1595-1603) döneminde, artık

¹⁵ Filiz Çağman; "El yazmalarından Albümlere: III. Mehmed", Padişahın Portresi, Tesavir-i Al-i Osman, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2000, s.263.

Resim 9: Kanuni Sultan Süleyman'ın portresi, Peter Mundy Albümü, 1. varak b yüzü.

Resim 10: Kanuni Sultan Süleyman'ın portresi, Şemâ'ilnâme, 1579, Topkapı Sarayı Müzesi, H.1563.

sadece saray için üretilmeyen ve bir metne ait olmayan tek portre yapımının bir geleneğe dönüştüğünden bahsetmektedir. Dönemin devlet adamı ve usta nakkaşı Nakkaş Hasan Paşa'nın III. Mehmed'in portrelerini yaptığı ve bu portre kalıplarının Nakkaş Hasan Paşa'nın ardılları tarafından da kullanıldığını belirtmektedir.¹⁶ Buna göre, saray dışından olan ressamaların, muhtemelen saray nakkaşhanesi için çalışmış olan nakkaş veya nakkaşlarla usta-çırak ilişkisi içinde oldukları, dolayısıyla da bu çalışmalar yönünde belirgin bir görsel hafızaya sahip oldukları söylenebilir.

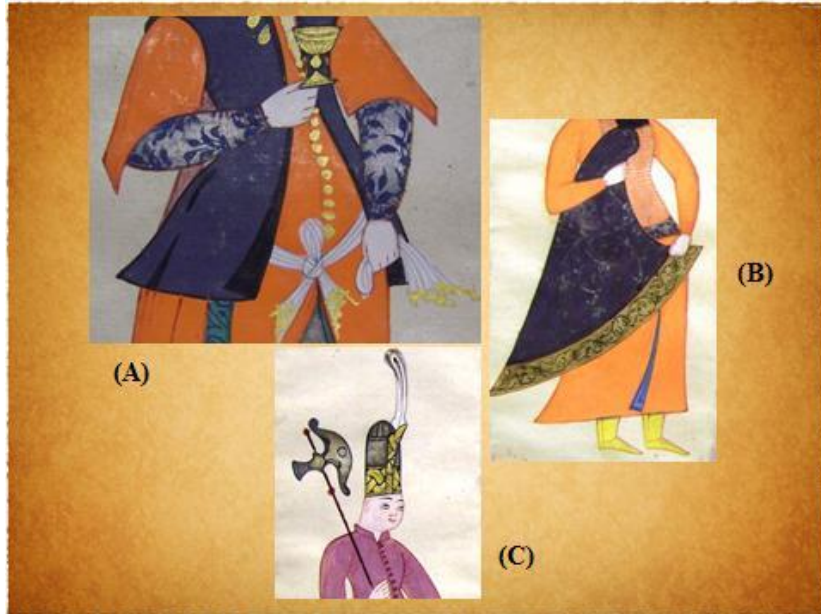
Albümde, padişah figürleri dışında, kalan 56 adet minyatürün, 46 adedi erkek, 10 adedi kadın figürlerinden oluşmaktadır. Minyatürlerde görülen figürler, dikey dikdörtgen içine yerleştirilmişlerdir. Bazı figürlerin bu dikdörtgen alanı her yönden eşit biçimde kapladıkları görülürken, bazılarında özellikle sağ üst kısımda boşluk kaldığı dikkati çekmektedir. Figürlerde herhangi bir arka plan çalışması görülmez; direkt olarak zemin üzerine çalışılmıştır. Figürlerin tamamında portre ve ellerin dış hatları kırmızı renkle, kıyafet ve diğer objelerin dış hatları ise zeminde kullanılan rengin en koyu tonuyla tahrirlenmiştir. Tahrirlerde, minyatürün en önemli teknik özelliklerinden, inceden kalına doğru giden bir nüans görülmemektedir (**Resim 11**).

¹⁶ Serpil Bağcı; "El yazmalarından Albümlere: III. Mehmed", Padişahın Portresi, Tesvir-i Al-i Osman, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2000, s.216.

Resim 11: “Kadın Figürü” (detay), Peter Mundy Albümü, 49. Varak b yüzü.

Kıyafetlerde canlı renklerle birlikte sarı altın da kullanılmıştır. Figürlerin kıyafetlerinde biçim ve renk bakımından aslına uygunluk olduğu düşünülse de, kıyafetlerin desenlerinde çift tahrir tekniği, bitkisel bezemeli kenar suyu ve zencerek gibi kitap sanatlarına özgü süslemelerin kullanıldığı görülmektedir (**Resim 12**).

Resim 12: Peter Mundy Albümü’nden detaylar: (A) 46. varak b yüzü; (B) 6. varak b yüzü; (C) 10. varak b yüzü

Minyatürler numaralanmış olmakla beraber, yerleştirilmelerinde herhangi bir hiyerarşik sıra veya belirli bir düzen izlenmemiştir. 1b’deki Kanuni Sultan Süleyman, 2b’deki

Sultan II. Selim, 15b'deki müftü ve 45b'deki kadın figürü dışında, geriye kalan 55 figürün tamamı ayakta tasvir edilmiştir; bunlardan 32'sinin tamamı 4'te 3 profilden, 13'ünün ise vücudu 4'te 3, portresi tam profildendir. Genel olarak tarih konulu Osmanlı minyatürlerinde, konu gereği padişah izin vermediği sürece veya çeşitli törenlerde uygulanan protokol kuralları uyarınca, padişah dışında diğer figürlerin oturur biçimde tasvirine de rastlanmamaktadır.

Figürlerin duruş biçimleri, ellerinde tuttukları objelere göre de değişmektedir. Örneğin, padişaha sunulacak her türlü yiyecek ve içeceği tatmakla görevli "Çeşnici" figürünün elinde kapaklı bir kap (**Resim 13**) ve "saray aşçısı" figürünün de elinde bir kepçe tutarken tasvir edilmiş olması gibi (**Resim 14**).

Figürlerin geneli dikkate alındığında, figürlerin cinsiyetleri ve meslekleri nedeniyle giydikleri kıyafetler ve kullandıkları objeleri tutuş biçimlerinin de etkisiyle, ressam tarafından benzer figür tiplerinin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca, sipariş üzerine yabancı bir gezgin için hazırlanmış olan bu albümdeki minyatürlerin, hızlı ve seri bir şekilde üretilmiş olması da muhtemeldir. Bu nedenle, albümde yer alan figürlerin boyutları birbirinden farklı olsa da, ressam bazı figür tiplerini oluşturmada

Resim 13: "Çeşnici", Peter Mundy Albümü, 5. Varak b yüzü.

Resim 14: “Aşçı”, Peter Mundy Albümü, 12. Varak b yüzü

tek bir biçimin ana hatlarına bağlı kalmış olabilirler. Bunun için, daha önceki dönemlerde yapılmış portre örnekleri ve figürlere ait belirli duruşlar ve pozlar model alınmış, kalıplar hazırlanmış ve şablonlar kullanılmış olabilir. Buna göre, figürlerin çizim sistematliğini anlamak için, albümde duruş bakımından birbirine benzeyen figürler sınıflandırıldığında, aynı duruş biçimini ve aynı pozu gösteren, sıkça tekrarlanmış pozlar tespit edilebilmiştir. Buna göre, figürlerin tamamı arasından farklı duruş ve pozu gösteren üç grubun tespitiyle, her gruba ait iki adet figür aşağıda tanıtılmıştır.

İlk grupta yer alan figürler, sarayda padişahın hizmetindeki görevlilerden oluşmaktadır. Bunlardan biri 9b’de görülen “iç oğlan” figürüdür (**Resim 15**). Figür, sol tarafa doğru 4’te 3 profilden tasvir edilmiştir; başlığı (külâh-ı peyk), sarı altın zemin üzerine kırmızı renkte hançer yapraklarıyla süslenmiştir; üzerindeki yarım kollu siyah kaftanın üst kısmında gümüş renkte çaprastları vardır. İç gömleği yine gümüş rengi üzerine siyah bitkisel motiflerle süslenmiştir. Uzun kaftanın altından sarı botlarının uç kısımları görünmektedir.

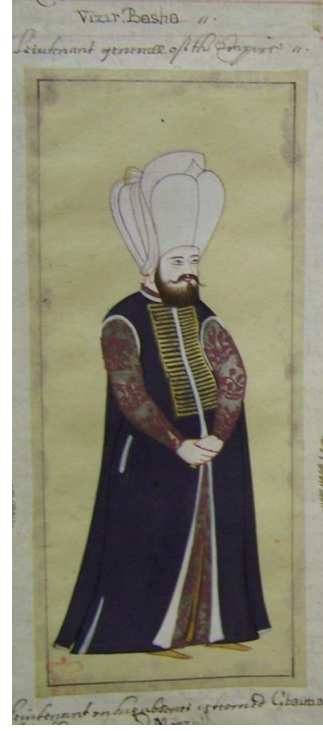
Diğer örnek ise 18b’deki “bostancı başı” figürüdür (**Resim 16**). Figür, sağ tarafa doğru 4’te 3 profilden tasvir edilmiştir; başında büyük beyaz bir sarık vardır; kolsuz lacivert kaftanın sarı altın bağları vardır. Kaftanın içinden gümüş renk üzerine kırmızı yaprak desenli iç gömleği görünmektedir; kaftanın etek kısmının biçimi ve ayakların duruşu bir önceki örnekteki gibidir.

İkinci grupta yer alan figürler, hem saraydan hem de halktan kişilerden oluşmaktadır (**Resim 17**). 23b’de görülen “Rumelili Sipahi” figürü sağ tarafa doğru 4’te 3 profilden tasvir edilmiştir; başındaki “humbaracı borkü” adı verilen kırmızı şapkası dört uçlu ve kuştüylüdür. Üzerinde siyah beyaz benekli kürkten iç astarı olan turuncu renkte kolsuz bir kaftan vardır; iç gömleği mavi, pantolonu kırmızı, botları ise sarı renktedir; sağ elinde bir gürz taşımaktadır.

Bu gruptan ikinci örnek, 51b’de görülen “İrânlı kadın” figürüdür (**Resim 18**). Figür, sol tarafa doğru 4’te 3 profilden tasvir edilmiştir; sivri ve yüksek başlığı leylak ve lacivert renkte olup üzerine altınla motifler işlenmiştir. Altınla aynı motiflerin işlendiği lacivert bir tunik üzerine beyaz şal giymiştir. Tunik altından görülen iç elbisesi gümüş üzerine lacivert bitkisel motiflerle süslenmiştir; kuşağı ve pantolonu leylak rengindedir; ayakkabıları beyazdır.

Resim 15: “iç oğlan”, Peter Mundy Albümü, 9. Varak b yüzü

Resim 16: “Bostancıbaşı”, Peter Mundy Albümü, 18. Varak b yüzü.

Resim 17: “Rumelili Sipahi”, Peter Mundy Albümü, 23. varak b yüzü.

Resim 18: “İranlı Kadın”, Peter Mundy Albümü, 51. varak b yüzü.

Üçüncü grupta yer alan figürlerden ilki 10b’de görülen “peyk” figürüdür. (Resim 19). Figür sağ tarafa doğru 4’te 3 profilden tasvir edilmiştir; gümüş renkte şapkasının (külâh-ı peyk) siperlik kısmı altındır ve üzerinde zencerek motifi görülmektedir. Üzerinde önü açık

leylak renginde bir kaftan vardır. İç elbisesi siyah-beyaz çizgilidir. Gümüş rengi kuşağında bir kılıç ve elinde bir teber taşımaktadır; botları sarı renktedir.

Resim 19: "Peyk", Peter Mundy Albümü, 10. varak b yüzü.

Resim 20: "Kadın Figürü", Peter Mundy Albümü, 49. varak b yüzü.

Bu gruba ait bir diğer figür ise 49b'de görülen "kadın" figürüdür (**Resim 20**). Minyatürün bulunduğu sayfada bu figür ile ilgili herhangi bir açıklamalı başlık görülmemektedir. Açık kahverengi yarım kollu kaftanının içine, yakası ve etekleri görünen turuncu renkte bir iç gömleği giymiştir. Kollarında ise gümüş rengi üzerine lacivertle bitkisel motifler görülmektedir. Aynı motifler pantolonunda açık mavi üzerinde kullanılmıştır. Kaftanının üzerinde sarı altınla boyanmış bir kemeri vardır; botları beyazdır.

Yukarıda tanıtılan altı figürün tamamında 4'te 3 profil pozunun hemen hemen aynı şekilde tekrarlandığı görülmektedir. Her üç pozda da belirleyici olan, kol hareketlerinin birbirinden farklı olmasıdır. Figürlerin tamamında, 4'te 3 profilden portre, alt beden ve ayakların duruşu için aynı biçim kullanılmış; ancak, üst bedendeki kol hareketleriyle farklılık yaratılmıştır. Figürlerin tamamında, beden orantılanmasında da belirli bir ölçüden yararlanılmış olabilir. Buna göre, ressamın çizim aşamalarında ortak bir duruş biçimi ve poz izlediklerinden söz etmek mümkündür. XVI. yüzyıl sonlarında gelişen padişah portreciliğinde kullanılan kalıpların ve XVII. yüzyıl başlarında murakkalar için üretilen tek portre ve tek figürlerin ressamlar için kaynak oluşturduğu düşünülebilir. Peter Mundy albümünün saray dışından ressamlar tarafından yapıldığı düşünüldüğünde, minyatür sanatına özgü çizgi, nüans

ve nitelikli işçiliğin ön plana çıkmadığı görülmektedir. Ancak, bazı giysilerde altın kullanılmış olması; çoğu nüanslı geçişlerle olmasa da giysi ve bedenin dış hatlarının tamamen koyu renklerle tahrirlenmesi; figürlerin yüz ve el tasvirlerindeki üsluplaştırma Osmanlı minyatürüne ait özellikleri teknik ve uygulama bakımından sergilemektedir.

1618 tarihli “Peter Mundy albümü”, Osmanlı sarayı dışından ressamı tarafından hazırlanmış ve günümüze kalmış ilk örneklerden biri olması nedeniyle ve XVII. yüzyıl başlarındaki Osmanlı yaşamından geniş perspektifli bir kesit sunması açısından ilginç ve değerli bir albümdür. British Museum koleksiyonundaki bu albüm, günümüze kadar bütün kalabilmiş, dağılmamış albümlerden biridir. Albümdeki minyatürlerin tamamının birarada olması, üslup ve teknik açısından yapılabilecek ileriki değerlendirmeler ve benzer albümlerle yapılacak karşılaştırmalar bakımından önemlidir. Peter Mundy albümünün yurtdışında yer alan benzer ve çağdaşı örneklerle karşılaştırmalı olarak incelenmesi, buradaki tek figürlü minyatürlerin de Osmanlı minyatür sanatı içindeki değerini ortaya koyacaktır.

KAYNAKÇA

- And, Metin;** “17. Yüzyıl Türk Çarşı ressamaları ve Resimlerin Belgesel Önemi”, Kültür ve Sanat, İş Bank. Yay., Yıl:2, S. 8, Aralık 1990, s.5-12.
- And ,Metin;** “17. Yüzyıl Türk Çarşı Ressamları”, Tarih ve Toplum, İletişim Yay., S. 16, Nisan 1985, s.40-45.
- And, Metin;** “Türk Çarşı Ressamlarının Gözünden Çalgıcı Cariyeler”, Kültür ve Sanat, İş Bank. Yay., S. 7, Mart 1993, s.4-7.
- Atasoy, Nurhan;** Nurhan Atasoy; Osmanlı Kıyafetleri, Fenerci Mehmed Albümü, Koç Vakfı Yay., İstanbul 1986.
- Atasoy, Nurhan;** Hasbahçe, Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek, Koç Kültür ve Tanıtım Hizmetleri, Aygaz A.Ş., İstanbul 2002.
- Bağcı, Serpil-Çağman, Filiz-Renda, Günsel-Tanıdı, Zeren;** Osmanlı Resim Sanatı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul 2006.
- Bağcı, Serpil;** “El yazmalarından Albümlere: III. Mehmed”, Padişahın Portresi, Tesavir-i Al-i Osman, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2000.
- Çağman, Filiz;** “El yazmalarından Albümlere: III. Mehmed”, Padişahın Portresi, Tesavir-i Al-i Osman, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2000.
- Meredith-Owens, G. M.;** Turkish Miniatures, Trustees of the British Museum, Oxford Uni. Press, 1963, s. 23.
- Mundy, Peter;** The Travels of Peter Mundy, in Europe and Asia, 1608-1667, Redford Press (Printed for the Hakluyt Society), London 1919.
- Raby, Julian;** “Mehmed the Conquerer’s Greek Scriptorium”, Dumbarton Oak Papers, Vol.37, D.O., Trustees for Harvard University, 1983.
- Renda, Günsel;** “17. Yüzyıl’dan bir Grup Kıyafet Albümü”, 17. Yüzyıl Osmanlı Kültür ve Sanatı, Sempozyum Bildirileri 19-20 Mart 1998, Sanat Tarihi Derneği Yay.:4, İstanbul 1998, s.153-178.
- Renda, Günsel;** “The Ottoman Empire and Europe in the 17th century: Changing Images”, Images of the Turks in the 17th Century Europe, Sakıp Sabancı Müzesi Yay., İstanbul 2005.
- Sinemoğlu ,Nermin;** “Onyedinci Yüzyılın İlk Çeyreğine Tarihlenen Bir Osmanlı Kıyafet Albümü”, Aslanapa Armağanı, Bağlam yay., İstanbul 1996.
- Titely, Norah M.;** Miniatures from Turkish Manuscripts, Catalogue and Subject Index of Paintings in the British Library and The British Museum, The British Library Publication, London 1981.

